

Aandacht trekken (te veel)/clownesk gedrag

1. Introductie

Bij aandacht trekken gaat het om een interpretatiebegrip. Het is immers zo dat we bepaalde gedragsvormen waarnemen en die interpreteren als aandacht trekken. Lachen hoeft op zichzelf geen vorm van aandacht trekken te zijn. Pas wanneer een kind om het minste of geringste zeer luid lacht en we nog wat meer van het kind weten, kunnen we eventueel van aandacht trekken spreken. Het is van belang dat we het gegeven dat het om een interpretatiebegrip gaat voor ogen houden. Het is geen observatiebegrip.

2. Omschrijving

Bij het aandacht trekken kan het gaan om diverse beelden die we interpreteren als aandacht vragen.

Verschijningsvormen:

- als een kind clownesk is, dus eigenlijk te vaak grappig wil doen/doet en/of als een kind gekke gezichten trekt om daarmee de aandacht op zich te vestigen.
- als het kind kleverig is, dat wil zeggen te vaak lichamelijk contact of nabijheid zoekt van de leerkracht/medeleerlingen.
- als een kind veel lawaai maakt of schreeuwerig is of op andere manieren op wil vallen zodat de leerkracht en/of medeleerlingen zich gaan richten op het kind.
- daarnaast heb je ook nog de kinderen die tijdens de instructiefase en tijdens werksituaties steeds van hun plaats lopen en om persoonlijke feedback vragen.
- belangrijk is ook het verschijnsel van het gebrek aan acceptatie van uitgestelde aandacht. Veel kinderen willen onmiddellijk aandacht van de leerkracht en het hebben moeite met het accepteren van uitgestelde aandacht.

Daarnaast zijn er ook nog wel wat subtielere vormen van aandacht trekken, zoals:

- sterke verhalen vertellen: dingen die het kind en/of familieleden hebben meegemaakt, maar die niet waar gebeurd zijn;
- het kind kijkt na een vorm van aandacht trekken anderen aan om te zien of ze wel gemerkt hebben wat het kind deed;
- het meedelen van gedrag aan anderen: zag je wel dat ik . . ., wat deed ik . . ., ik zit achterstevoren op de stoel, enz.;
- het aankondigen iets te gaan doen: let op nu ga ik . . .
- steeds dingen aan de leerkracht laten zien;

- er niet/moeilijk tegen kunnen wanneer anderen aandacht krijgen;

- dingen vragen die het kind wel weet;

- het kind krijgt een beurt en moet voor het bord komen. Het komt dan met veel kabaal voor de klas en trekt gekke gezichten en probeert de klas aan het lachen te krijgen (kan ook nervositeit zijn: faalangst, weinig zelfvertrouwen, enz.). Ook bij andere beurten, bv. bij een muziekopdracht of gymnastiek kunnen we aandacht trekken waarnemen. Het kind neemt de gelegenheid te baat als het reeds enigszins in de belangstelling staat en gaat dan overdreven aandacht trekken. Steeds gaat het erom dat een kind probeert ervoor te zorgen dat anderen naar haar/hem kijken of luisteren en daaropvolgend iets gaan doen, bv. spreken, aanraken, lachen, handelingen verrichten of soms ook bestraffen.

Van aandacht trekken als gedragsprobleem is sprake als het om een 'te veel' en een 'te vaak' gaat. Voor een discussie over de vraag wanneer een gedrag een gedragsprobleem is, verwijzen we naar de kapstokken op pagina 23-24 van het voorafgaande. Bekijk de zes daar aangegeven overwegingen om te bepalen of het aandacht trekken inderdaad als probleem gezien dient te worden.

Er zijn nog vier opmerkingen te maken:

- Vaak is aandacht trekken een symptoom van een onderliggende sociaal-emotionele problematiek. Bijvoorbeeld het te weinig aandacht krijgen vanuit de eigen omgeving of juist het te veel aandacht krijgen vanuit de eigen omgeving zoals bij verwende kinderen.
- Er zijn ook kinderen die aandacht trekken, maar

die toch geen sociaal-emotionele problemen hebben. Denkt u maar aan de clowntjes die grappig zijn omdat het geboren humoristen zijn of aan de onhandige kinderen die steeds wat omgooien of laten vallen en zo de aandacht op zich vestigen.

• Denk ook aan de kinderen die nooit aandacht vragen. Dit soort 'makkelijke kinderen' wordt gauw vergeten. Het feit echter dat een kind opgegeven heeft zichzelf te presenteren of dat zelfs nog nooit gedaan heeft, kan evenzeer duiden op een sociaal-emotionele problematiek net als het te veel aandacht vragen. Zie voor deze kinderen ook het orthobeeld op pagina 743.

3. Diagnose

Voor de diagnose van kinderen die te veel aandacht vragen kunt u gebruik maken van twee hulpmiddelen, nl.;

- de diagnostische vragenlijst, zie blz. 123
- de observatielijst, zie blz. 124

In beide lijsten is de schijf van zeven verwerkt. Zie over die schijf blz. 15. De werkwijze is als volgt.

Bij de vragenlijst gaat het om vragen over het kind en zijn omgeving. U kunt proberen die vragen zelf te beantwoorden, maar u kunt ook bekijken welke vragen u zou kunnen stellen aan anderen zoals collega's, ouders of het kind zelf.

Bij de diagnoselijst gaat het om het in kaart brengen van de vormen van aandacht trekken, hoe vaak het kind dat doet, de tijdstippen en de reacties van anderen zoals de klasgenoten of uw eigen reacties op het aandacht vragen. Analyseer de gegevens door te bekijken hoe het aandacht trekken verdeeld is over de diverse onderwijsactiviteiten en de gehele schooldag. Soms trekken kinderen vooral aandacht tijdens bepaalde activiteiten of onderdelen van activiteiten zoals bv. de instructie of verwerking. Stel ook vast wat uw eigen reacties zijn. Probeer er, indien mogelijk, ook achter te komen of het kind de aandacht vraagt van u en/of de klasgenoten.

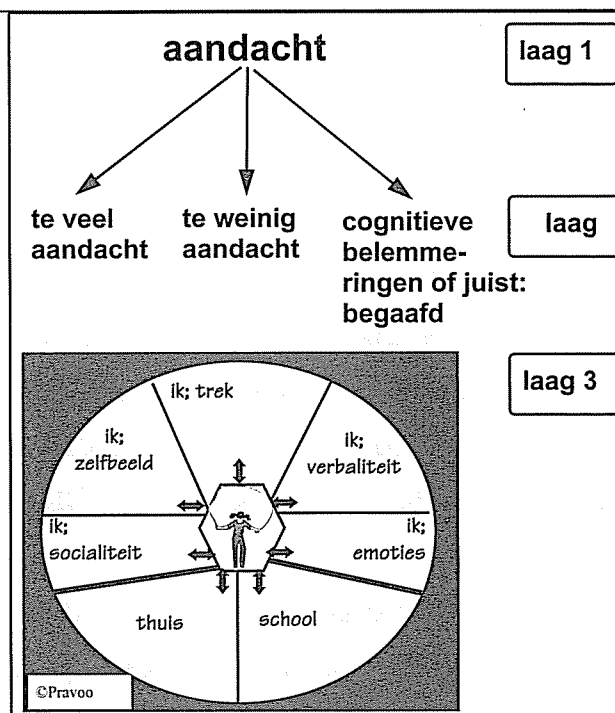
4. Verklaring

Kinderen die aandacht vragen of trekken willen graag gezien en gehoord worden. Ze hebben een sterke

Een extra diagnosetip

U kunt de specifieke diagnosemiddelen die bij dit orthobeeld horen gebruiken, maar u kunt ook de meer algemene diagnosemiddelen uit deze orthotheek hanteren. Zie daarvoor de opzet voor de gedragsdiagnose zoals weergegeven op pagina 21 t/m 40 en dan de diagnosemiddelen:

- diagnosezoekwijzer op pagina 22
- diagnosehulp 1 op pagina 29-33
- diagnosehulp 2 op pagina 34-36
- diagnosehulp 3 op pagina 37
- diagnosehulp 4 op pagina 38-40

behoefte aan bevestiging van hun aanwezigheid. Een eerste analyse kan dan ook gericht zijn op de vraag of ze (thuis) te veel of te weinig aandacht krijgen. Ook is het mogelijk dat ze voldoende aandacht krijgen, maar dat dat niet voldoende tot ze doordringt.

Bij de schijf van zeven kunt u er vanuit gaan dat er soms sprake kan zijn van een aangeboren/verworven basisgevoel van miskenning, d.w.z. een algemeen gevoel van verwaarlozing. In dat geval is er sprake van een ik-trek. Ze hebben altijd het idee achteraan te staan bij het aandacht schenken.

Soms vraagt een kind om aandacht omdat het te weinig of te veel zelfvertrouwen heeft of, met andere woorden: het kind vraagt aandacht vanuit een verondersteld vermogen of een negatief zelfbeeld. Een mogelijke invalshoek is de ruimte die ieder kind moet hebben om zichzelf te worden. Kinderen die hierin beperkt worden en strak volgens een ideaalbeeld op moeten groeien, kunnen vervallen tot een overdreven aandacht vragen op school om zo te laten zien dat ze er ook zijn.

Het kan ook gaan om het niet begrijpen van de taal die tegen het kind gesproken wordt. Het kind ervaart die taaluitingen niet als een vorm van aandacht ontvangen. Sommige kinderen zijn onvoldoende in staat taaluitingen te waarderen als vormen van aandacht schenken. Het kan ook voorkomen dat kinderen aandacht vragen vanwege een onjuist zelfbeeld. Kinderen die te slecht over zichzelf denken, hebben steeds bevestiging vanuit hun omgeving nodig.

Soms kan het aandacht trekken en clowneske gedrag ook voortkomen uit verveling omdat het kind hoogbegaafd is en geen adaptief onderwijs krijgt.

Daarnaast kan aandacht vragen ontstaan vanuit te weinig of te veel aan aandacht ontvangen, thuis en/of

Diagnostische vragenlijst Aandacht trekken

© pravoo
gedragsorthotheek

Naam/groep: .....

Geboortedatum:/ingevuld op:/ingevuld door: .....

1. Basisgedragsgegevens (positieve /gewenste kenmerken)

1.1 Wanneer trekt het kind geen aandacht (thuis/ op school)?
Geef dat aan, als het mogelijk is daar iets over te zeggen.

1.2 Welke mogelijkheden zijn er thuis en op school om het kind aandacht te geven?

1.3 Voor welke thema's/onderwerpen heeft het kind speciale belangstelling?

1.4 Wanneer is de relatie tussen het kind en de onderwijsgevende redelijk/goed?

1.5 Van welke mensen/kinderen accepteert het kind hulp/aandacht en tegen wie ziet het kind op, voor wie heeft het belangstelling? Maak eventueel een sociogram.

1.6 Met welke kinderen kan het kind redelijk/ goed samenwerken/spelen?

1.7 Met welke kinderen wil het kind graag samenwerken/spelen?

1.8 Welke activiteiten voert het kind graag uit?

1.9 Welke activiteiten beheerst/kan het kind goed?

1.10 Is het kind niet hoogbegaafd en trekt het aandacht omdat het zich verveelt?

2. Probleemgerichte vragen

Ik-kenmerken

2.1 Heeft het kind het eigenlijk altijd al gedaan aandacht getrokken?

2.2 Bezit het kind voldoende zelfvertrouwen?

2.3 Hoe is het zelfbeeld van het kind? Zie voor meer informatie om dat te bepalen bijlage 8.2, blz. 370 en verder.

2.4 Is er sprake van leerproblemen waardoor het kind het aandacht trekken gebruikt om tekorten te compenseren?

Thuiskenmerken

2.4 Krijgt het kind thuis te veel/te weinig aandacht?

2.5 Wordt het kind thuis voldoende gerespecteerd in de zin dat er naar het kind geluisterd wordt, dat men initiatieven van het kind serieus neemt, dat men het kind verantwoordelijkheden laat dragen?

2.6 Is er sprake van een duidelijke achterliggende problematiek (thuis) in de vorm van een scheiding, ziekte, adoptie, sterfgeval, enz.?

Schoolkenmerken

2.7 Hoe reageert u over het algemeen op het aandacht trekken van het kind?

2.8 Geeft u het kind ook voldoende aandacht als het zelf niet om aandacht vraagt?

2.9 Is het kind voldoende geaccepteerd door de andere kinderen?

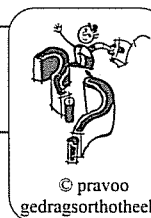
2.10 Krijgt het kind voldoende mogelijkheden zich te uiten of zijn er klasgenoten die het kind 'altijd' voor zijn?

2.11 Met de uitvoering van welke taken/activiteiten heeft het kind moeite en is het ook zo dat het kind dan meer aandacht vraagt?

2.12 Is het in zijn algemeenheid zo dat het kind te weinig intellectuele aansluitingsmogelijkheden heeft met zijn klasgenoten? Dat betekent dat het kind onvoldoende mee kan doen met de leergesprekken en de taken die de leerkracht de groep aanbiedt.

3. Aanvullende gegevens:

Observatielijst Aandacht trekken/clownesk

Naam/groep:.....

Geboortedatum:/afgenomen op:/ingevuld door:.....

Onderwijsactiviteit/-situatie <i>(Noteer welk type les/activiteit er is en wat het kind doet.)</i>	Tijdsaanduiding <i>(Noteer de tijd waarop iets gebeurt.)</i>	Reactie leerkracht/kinderen <i>(Noteer hoe u en de kinderen reageren op het aandacht trekken.)</i>

op school. Soms vergeten leerkrachten ook bepaalde kinderen. Dat vergeten kan een verklaring zijn voor het aandacht vragen. Bovendien speelt de begaafdheid van het kind om van ervaringen ervaringskennis te maken een grote rol. Soms krijgen kinderen wel aandacht, maar beseffen ze dat niet. Een basis voor het aandacht trekken kan ook gelegen zijn het feit dat het een reactie kan zijn op bepaalde problemen zoals trauma's, problemen in de gezinssituatie, leerproblemen, mishandeling, gepest worden, etc. Naast de verklaringen vanuit de schijf van zeven, kan het aandacht trekken ook verklaard worden vanuit de volgende theorieën:

- *Leertheorie*: het kind trekt aandacht omdat het geleerd heeft thuis en/of op school dat aandacht trekken ook aandacht ontvangen oplevert. Het steeds/vaak ontvangen van aandacht versterkt het aandacht vragen.
- *De visie vanuit de Individual Psychology*: ieder gedrag heeft een doel. Het doel van het gedrag is om *erbij te horen*. Als dit niet op een positieve manier kan, dan maar op een negatieve manier. Deze negatieve manier kan ook het aandacht vragen zijn.
- *De verklaring vanuit de vroegkinderlijke ontwikkeling*: bijvoorbeeld:
  - het kind heeft thuis te veel aandacht gekregen;
  - het kind heeft thuis te weinig aandacht gekregen (scheiding, broertje/zusje erbij).
- *De verklaring vanuit specifieke thuisproblematiek*: soms zie je clownesk gedrag ook bij kinderen waarvan een van de ouders een alcoholprobleem heeft. Clownesk gedrag helpt het kind de spanning van een explosieve situatie af te halen. Zie Cuijpers in het Handboek kinderen en adolescenten. Je ziet het ook bij kinderen die ouders hebben met psychiatrische problemen of bij kinderen van delinquente ouders.
- Tenslotte zijn er ook nog de kinderen die van nature komisch zijn en waar niets mee aan de hand is.

5. Begeleiding

Noteer de gekozen handelingsplaninhouden in het formulier op pagina 44.

5.1 Begeleiding; technieken

Bij de begeleiding van kinderen die aandacht trekken kunt u ook orthopedagogische technieken toepassen. Zie voor de opsomming pagina 49-118.

Bruikbaar voor deze kinderen is de basistechniek:

- 0-1 visualiseren op pagina 51; laat het kind d.m.v. plaatjes zien wat het doet. Maak plaatjes van de diverse vormen van aandacht trekken. Maak het kind zo bewust van wat het doet. Laat in de plaatjes ook zien hoe nadelig het aandacht trekken is voor de anderen.

Daarnaast zijn bruikbaar de volgende technieken:

- 1-12 reguleren op pagina 71;
- 3-19 herinneren op pagina 105;
- 3-32 lastbewustzijn, blz. 114.

5.2 Begeleiding; aanvullende mogelijkheden

Onderstaand volgen de begeleidingsmogelijkheden. Maak een keuze en noteer dat in het handelingsplan van pagina 44:

1. Maak eventueel gebruik van het programma uit de bijlage op pagina 127. Bij dit programma gaat het om de regulering van het aandacht trekken. Bij regulering gaat het erom het kind te leren aandacht te vragen op momenten die van tevoren afgesproken zijn. Het volledig negeren en het geen gelegenheid bieden aandacht te vragen en te ontvangen dient als begeleidingswijze afgekeurd te worden. Het kind heeft behoefte aan aandacht en heeft daar, binnen redelijke proporties, ook recht op. Het plotseling helemaal geen aandacht meer geven aan deze kinderen is af te raden.

2. Bij kinderen die aandacht trekken is het goed onderscheid te maken tussen het aandacht geven na het aandacht vragen/trekken of het ongevraagd aandacht geven. Beide vormen zullen we in punt 3 en 4 van het nu volgende bespreken.

3. In het programma uit de bijlage (pagina 127) mag het kind tijdens bepaalde activiteiten aandacht vragen. Het is mogelijk dat het kind daar misbruik van gaat maken en in overdreven mate aandacht vraagt. Stimuleer het kind om het aandacht vragen binnen redelijke perken te houden. Bij het aandacht vragen is het volgende van belang:

- 3.1 Probeer zo duidelijk mogelijk de klassenregels te hanteren. Vaak is het zo dat kinderen door de klas kunnen roepen omdat er onduidelijke/geen klassen-/kringregels zijn. De kinderen krijgen dan veel gelegenheid om aandacht te trekken. Denkt u maar eens aan het duidelijke belang van regels tijdens de klassen-/kringgesprekken. Neem de gelegenheid tot aandacht trekken weg door duidelijke klassenregels aan te leren. Zie daarover het orthobeeld *Klassenregels*.
- 3.2 Als een kind naar uw idee voldoende aandacht heeft gekregen, sluit u zich voor de uitingen van het kind af en u zegt dat tegen het kind. Bijvoorbeeld: 'Jij hebt nu genoeg gezegd, nu mag een ander kind.' Het is belangrijk dit duidelijk te zeggen zodat het kind weet waarom het geen aandacht meer krijgt. Ook de vragende benadering is aan te bevelen omdat deze het kind aanzet over zijn eigen handelen na te denken. De werkwijze hierbij is dat u het kind vraagt: 'Vind je dat je nu genoeg aan het woord geweest bent?' enz. Als het kind vindt dat het nog niet voldoende aandacht heeft gehad en u dat wel vindt zijn er twee mogelijkheden. Ten eerste probeert u het kind uit te leggen waarom het reeds voldoende aandacht heeft gehad. Ten tweede is het mogelijk een of meer klasgenoten te laten zeggen dat het kind voldoende aandacht heeft gehad. Voor sommige kinderen spreekt dat nog meer aan dan het 'oordeel' van de leerkracht.

4. Omdat kinderen die aandacht vragen meestal ook aandacht nodig hebben is het aan te bevelen deze aan-

dacht ook te schenken. We geven enkele mogelijkheden:

- 4.1 Van belang is vooral dat het kind aan het begin van de dag steeds voldoende gelegenheid krijgt te vertellen wat het kwijt wil. Ook als u niet gewend bent de dag met een kring-/klassengesprek te beginnen is het van belang het kind de gelegenheid te geven te vertellen wat het wil. Zorg er dan voor dat u het kind voor het schoolbegin even in de klas kunt spreken. Als u wat meer gelegenheid neemt om het kind iets te laten vertellen dat de klasgenoten ook kunnen horen is het volgende aan te bevelen. U vraagt het kind of het wat wil vertellen. De meest aanbevolen aanpak is dat u daar als leerkracht nog een schepje bovenop doet door van te voren bij dit soort kinderen hun uitingen aan te kondigen in de vorm van: 'Nu gaat . . . iets vertellen/doen.' Als het kind klaar is zegt u bijvoorbeeld: 'Dat heb je leuk verteld.' Stel indien mogelijk ook nog een of meer vragen over hetgeen het kind vertelde, zodat het kind echt het idee krijgt dat aan zijn uiting aandacht besteed is.
- 4.2 Laat het kind iets uitdelen. Ook hier kondigt u weer aan zoals aangegeven bij 4.1 en schenkt u ook weer aandacht aan het kind als het uitdelen klaar is.
- 4.3 Van belang is dat het kind soms de gelegenheid krijgt de aandacht die anderen ontvangen te organiseren. Laat het kind bijvoorbeeld tijdens de kringactiviteiten of bij andere activiteiten zeggen wie de beurt mag hebben. Deze aanpak kan ook gebruikt worden om het kind niet altijd zelf de beurt te laten krijgen. Het kind moet immers de beurten geven. Voor de acceptatie van de aandacht die anderen krijgen is deze aanpak ook aan te bevelen.
- 4.4 Geef het kind zelf ook vaak beurten. Kondig dat ook weer aan en besteed er achteraf weer aandacht aan zoals aangegeven in 4.1. Het kind moet zich er goed bewust van worden dat het aandacht krijgt.
- 4.5 Werk ook zo nu en dan met 'de dag van . . .' Zie pagina 468.
- 4.6 Zorg ervoor dat het kind aan de klas mag laten zien wat het gemaakt heeft of mag vertellen wat het gedaan heeft.
- 4.7 Laat het wat oudere kind een enkele keer na schooltijd blijven met een smoesje of een klusje en praat op vertrouwelijke toon met het kind, praat over interesses, hobby's, enz.
- 4.8 Ga wat vaker thuis op bezoek bij het kind. Blijf indien mogelijk eten en bekijk de kamer van het kind.

5. Probeer het aandacht trekken zoveel mogelijk te negeren. Zie hierover ook het programma in de bijlage op pagina 127-129.

6. Geef het kind vooral aandacht als het er niet om vraagt. Bijv. als het kind lekker aan het werken of spelen is. Geef dan duidelijk aan dat u aandacht schenkt, zodat het kind daadwerkelijk beseft dat het aandacht krijgt. Bijvoorbeeld: 'Nu ga ik eens kijken

wat . . . aan het spelen is.' Als u weer bij het kind van-
daan gaat: 'Nu ben ik al een hele tijd bij jou geweest. Nu ga ik maar weer eens ergens anders kijken.' Dit aankondigen en afkondigen dient u zoveel mogelijk te hanteren bij uw contacten met het kind. Het kind leert zo dat het wel aandacht van u krijgt als het er niet om vraagt. Gecombineerd met het negeren zal dat het aandacht vragen verminderen. Zie ook bijlage 1 met een wat andere aanpak.

7. Stimuleer andere kinderen aandacht aan het kind te schenken. Dit kunt u doen door andere kinderen opdrachten te geven of in te fluisteren: 'Ga jij maar eens even bij... kijken en vraag haar/hem maar wat zij/hij gemaakt heeft, aan het doen is', enz.

8. Soms helpt een wat strakke, consequente, directe aanpak ook al veel. Als een kind iets moet doen en het probeert de aandacht te trekken, dan grijpt u onmiddellijk in en laat het kind opnieuw beginnen en geeft u het opdracht 'gewoon' te doen. Een kind moet voor het bord komen en holderdeboldert naar voren. U grijpt in, laat het kind teruggaan en 'gewoon' opnieuw beginnen. Doe dit zeer consequent en resoluut. Herinner het kind hier een volgende keer weer aan.

9. Vaak helpt ook de aanpak van het directe negeren. U hebt de ervaring dat het kind steeds maar door blijft vragen. U zegt dan: 'Ik zeg je één keer dat je dit niet krijgt/dat het nu genoeg is. Als je nu weer iets vraagt doe ik net of ik je niet hoor en ik zeg niets.'

U geeft het kind nu duidelijk en expliciet aan wat u ervan vindt en u zegt dat u gaat negeren. Het effect van deze vorm van negeren is vaak groter dan wanneer u er niets van zegt en het kind het maar moet merken.

10. Aandacht vragen kan ook te maken hebben met de vraag of een kind de leerstof aankan. Soms compenseren kinderen leerproblemen door overdreven aandacht te vragen. Het kan dan nodig zijn een het kind volgens een remediërend of adaptief handelingsplan op school te begeleiden.

11. Acceptatie van jezelf: het is ook van belang dat het kind zichzelf accepteert zoals het is. Je kunt niet alles even goed en dat hoeft ook helemaal niet.

12. Verbeteren van de sociale vaardigheden: het kan ook voorkomen dat een kind onvoldoende sociale aansluitingsmogelijkheden heeft. Het gaat dan om kinderen die moeite hebben sociale contacten te beginnen en vol te houden en om kinderen die er moeite mee hebben op een gewenste manier te reageren op de sociale initiatieven van anderen. Aandacht trekken kan ook veroorzaakt worden door tekorten op dit gebied. Zie voor de begeleidingsmogelijkheden de afdeling sociale ontwikkeling.

13. Een kort programmaatje: bespreek onder vier ogen het aandacht trekken met het kind. Bepaal samen met het kind hoe vaak het aandacht kan krijgen, bijvoorbeeld tien keer. Als het kind dan aandacht vraagt zegt u: 'Eén'. Als het kind daarna weer aandacht vraagt zegt u: 'Twee'. Zo gaat u door tot tien. Spreek met het kind af dat als het daarna geen aandacht meer trekt het een beloning krijgt of een punt om zo voor een beloning te sparen.

6. Ouderadvisering

Vaak hebt u als leerkracht niet helemaal duidelijk zicht op de mate waarin en kind thuis aandacht krijgt. Het zijn wat vage vermoedens of verhalen van derden. Van belang is dan om tijdens een huisbezoek of oudercontact op school rechtstreeks te vragen of het kind veel aandacht vraagt en krijgt en wanneer er samen met het kind iets gedaan wordt. Bij een teveel aan aandacht is het belangrijk dat u vertelt dat dat patroon zich op school heeft voortgezet en dat dat nadelig is voor het kind (en zijn klasgenoten). Bespreek op welke manier dat teveel aan aandacht thuis te verminderen is. De aanbevolen aanpak is hier weer de regulering: van tevoren afspreken wanneer het kind aandacht krijgt. Dit wordt met het kind besproken. Wanneer het kind aandacht vraagt op momenten dat het niet kan, wordt het om en om genegeerd en herinnerd aan de afspraak zoals dat ook in het programma van bijlage 1 gebeurt.

Bij te weinig aandacht thuis is het van belang de ouders ervan te overtuigen dat het kind aandacht nodig heeft. Soms zijn er duidelijke redenen aan te wijzen voor het tekort aan aandacht dat een kind heeft gehad, bijvoorbeeld: ziekte van een ouder, psychische problemen van een van de ouders, scheiding, het overlijden van een van de gezinsleden, verhuizingen, een nieuw broertje of zusje, enzovoorts. In andere gevallen is het een kwestie van slordigheid of verwaarlozing.

Als ouders de mogelijkheid hebben nu wat meer aandacht aan het kind te schenken of als ouders, in het geval van verwaarlozing, inzien dat aandacht schenken van belang is kunt u het volgende bespreken:

- Het is van belang, voor het herstellen van de aandachtsrelatie, dat de ouders er individueel (dat is praktisch makkelijker realiseerbaar) regelmatig met het kind op uit gaan. Dat zal variëren van het kopen van wat schroefjes tot het bezoeken van een voor kinderen leuk museum of festiviteit. Het kind krijgt dan, zonder dat daar broertjes en zusjes bij aanwezig zijn, individuele aandacht. Gezellig met je vader of moeder er even op uit. Om een optimaal effect te bewerkstelligen is het belangrijk dat er tijdens deze activiteiten gesproken wordt over het leuke van zo'n uitstapje. Het kind moet zich bewust worden van het feit dat het aandacht krijgt. Als de ouders dat niet doen zal het effect minder zijn. Het gaat er dan om dat men vragen en opmerkingen maakt in de trant van:

- 'Wat leuk hè, lekker met zijn tweeën er op uit!'

- 'Wat vind je er nu van dat we dit met zijn tweeën doen?' Bij thuiskomst vertelt het kind tegen de andere gezinsleden wat het gedaan heeft.

Laat de ouders aan het kind vragen wat het graag een keer alleen met zijn vader of moeder wil gaan doen:

- samen gezelschapsspelletjes doen;
- samen tv. kijken;
- samen wat rommelen in de schuur of knutselen;
- samen wat koken;
- samen werken in de tuin;
- samen spelen;
- voorlezen.
- Van belang is ook dingen aan te kondigen. Als de ouders zaterdags iets met het kind gaan doen, kunnen ze dat donderdags al aankondigen, bespreken en er voorpret aan beleven.
- Soms is het ook mogelijk foto's te maken en die weer te bespreken.
- Van algemeen belang is het aandacht schenken als het kind uit school komt of ergens is geweest. Laat de ouders daar de tijd voor nemen en er verder over doorvragen en niet alleen met 'ja' of 'o wat leuk' reageren.
- Sommige kinderen praten liever niet onmiddellijk over iets na. Laat de ouders dat accepteren en er op een geschikt moment zelf op terugkomen.
- Laat men er voor zorgen dat andere kinderen zich niet achtergesteld voelen en jaloers worden op het kind.
- Laat men het kind thuis vooral aandacht schenken als het kind er niet om vraagt. Het kind moet echt het gevoel krijgen dat het initiatief vanuit de ouders komt.

7. Verder lezen/websites

- Dreikurs, R. Ouders en kinderen, vrienden of vijanden?, Amsterdam 1976.

Er zijn geen specifieke sites m.b.t. aandacht trekken. Je komt aandacht trekken wel veel tegen in andere sites over scheiding, geboorte van een zusje/broertje, bij kinderen met leerstoornissen, kinderen uit problematische gezinnen, etc.

8. Bijlagen

Bijlage 8.1 Een programma voor de regulering van het aandacht trekken;

Bijlage 8.2 Aandacht voor het verwende kind en het kind met het luxe-syndroom.

Bijlage 8.1 Een programma voor de regulering van het aandacht trekken

Vooropmerkingen

In het kort komt deze aanpak er op neer dat een kind aandacht mag vragen op momenten die van tevoren zijn afgesproken. Op de overige momenten krijgt het

kind geen aandacht. Deze aanpak wordt aangeduid met de term regulering, hetgeen, zoals u zult gaan zien, een andere benadering is dan het uitsluitend negeren van de aandacht. De opbouw van het programma is als volgt:

- stap 1: stel het begingedrag vast;
- stap 2: stel het doelgedrag vast;
- stap 3: de afspraak;
- stap 4: de uitvoering;
- stap 5: de afbouw;
- stap 6: de eindobservatie;
- stap 7: de follow-up-observatie.

Stap 1: stel het begingedrag vast

Observeer gedurende enige tijd het gedrag van het kind, zodat u een goed beeld krijgt van het probleemgedrag van het kind. Maak daarbij gebruik van de observatielijst op pagina 35 of 124.

Stap 2: stel het doelgedrag vast

Doelgedrag is het gewenste gedrag dat u wilt proberen te bereiken. De procedure voor het vaststellen van dit doelgedrag gaat als volgt:

Stap 3: de afspraak

Vertel het kind dat het moet leren alleen aandacht te vragen als dat kan. U kunt dit mondeling met een kind afspreken, maar als het aandacht trekken erg verhard is kunt u de afspraak ook schriftelijk vastleggen.

Van belang is dat het kind van tevoren weet wanneer het aandacht mag vragen en ook krijgt. Dit 'van tevoren weten' is van belang omdat het ook rust kan brengen in het functioneren van het kind.

Stel zelf vast wanneer het kind aandacht kan vragen en krijgen gedurende de schooldag. Bij kleuters bijvoorbeeld:

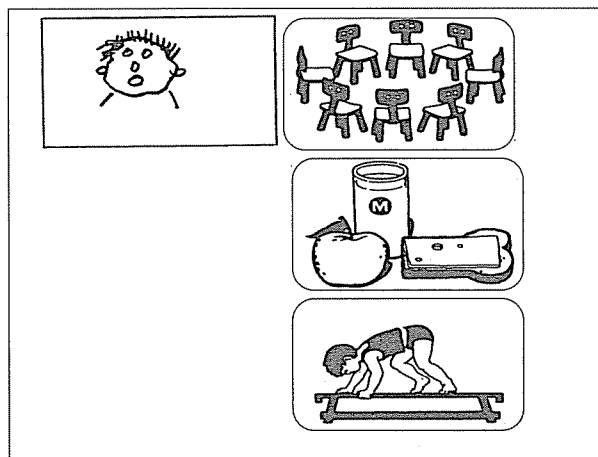
- tijdens kringactiviteiten;
- tijdens de spelles;
- tussen de activiteiten in;
- aan het einde van een dagdeel;
- tijdens muzikale vorming;
- na het uitvoeren van een opdracht;
- enzovoorts.
- Bij kinderen in groep 3 t/m 8:
  - tijdens kringactiviteiten;
  - aan het begin/einde van een bepaalde activiteit;
  - tussen de activiteiten in;
  - aan het begin/einde van een dagdeel;
  - enzovoorts.

Kies hier wat uit, afhankelijk van de specifieke problematiek van het kind. Het hoeft niet voor alle mogelijke activiteiten. Verdeel de momenten van toegestaan aandacht vragen wat regelmatig over de dag

en neem ongeveer twee momenten van aandacht vragen per schooltijd. Als u het schriftelijk vast wilt leggen kan dat als volgt:

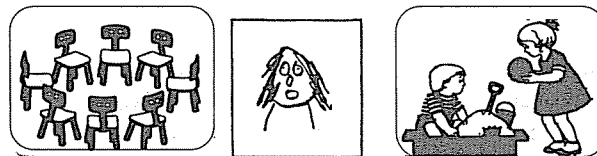
Voor kleuters

Zie pagina 140 met de plaatjes van het dagritmepakket. Kopieer dit blad en knip daaruit de activiteiten waarbij het kind aandacht mag vragen. Neem voor kleuters ook altijd de kringactiviteiten aan het begin van de dag.

Knip het plaatje van de kringactiviteiten uit en laat het kind ook een klein tekeningetje van zichzelf maken. Met de eventuele andere activiteiten wordt dit op een kaart geplakt. Het geheel kan er dan als volgt uitzien:

Bespreek deze kaart uitvoerig met het kind. Vertel het kind dat het als het in de kring zit (alleen aan het begin van de dag of ook tijdens de andere kringactiviteiten) iets mag doen waar iedereen naar kijkt/luistert. Bijvoorbeeld namen opzeggen bij het namen oplezen, iets vertellen, iets laten zien, enzovoorts. Ook bij andere activiteiten mag dat. In ons voorbeeld bij het eten en de kleutergymnastiek. Tijdens de andere activiteiten moet het kind gewoon meedoen en mag het niet zo ... (concreet aangeven wat het ongewenste

gedrag is). Als het kind tussen twee activiteiten aandacht mag vragen, kunt u de tekening van het kind plaatsen tussen deze twee activiteiten. U kunt de plaatjes verticaal opplakken maar ook horizontaal, zie bijvoorbeeld:

Vele varianten zijn mogelijk. Steeds is het belangrijk dat het kind van tevoren duidelijk ziet wanneer het aandacht mag vragen.

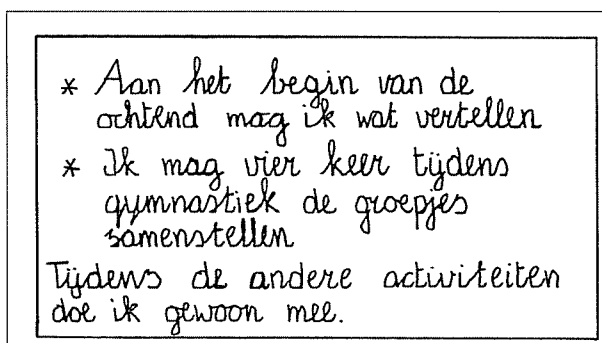
Het schriftelijk vastleggen van de afspraak voor kin-

deren in groep 3 t/m 8.

Voor kinderen in groep 3:

Voor kinderen in groep 3 kunt u de aanpak van de kleuters ook hanteren. Op pagina 140 bevinden zich ook de plaatjes voor groep 3.

Voor groep 3 tot en met 8

Voor kinderen van groep 3 tot en met 8 kunt u eveneens schriftelijk vastleggen wanneer een kind aandacht krijgt. Bijvoorbeeld:

Afhankelijk van de vorm van aandacht vragen noteert het kind zelf zo veel mogelijk de afspraak.

Bent u van plan met beloningen te werken, dan worden eventuele beloningen (zie stap 4) ook voorbesproken.

Stap 4: de uitvoering

Iedere dag aan het begin van een dagdeel bespreekt u de afspraak met het kind. Laat het kind vooral zelf zeggen wat er is afgesproken. Vaak is het ook nodig de klasgenoten iets over deze benadering van het kind te vertellen. De uitvoering is mogelijk zonder of met beloning.

Zonder beloning

U laat de dag verlopen zoals afgesproken. Het kind ontvangt aandacht op de van tevoren afgesproken momenten. Daarnaast moet het kind ook ongevraagd aandacht ontvangen. Als het kind aan het spelen of werken is en geen aandacht trekt, gaat u zo nu en dan naar het kind en u zegt: 'Wat werk/speel je goed, zonder te . . . Prima hoor!' Als het kind toch aandacht trekt als dit niet mag/is afgesproken is uw handelwijze als volgt:

U past een combinatie toe van negeren en herinneren. De ene keer negeert u het aandacht trekken. Dit is van belang omdat iedere keer wanneer u toch aandacht schenkt, ook al keurt u het gedrag van het kind af, dit het aandacht trekken weer versterkt. De andere keer herinnert u het kind aan de afspraak. U zegt: '. . ., we hebben toch afgesproken dat . . . Zoëven heb je nog . . . (aandacht ontvangen). Wijs ook op toekomstige vormen van aandacht ontvangen: 'Straks mag je weer...' Doe dit negeren en herinneren om en om.

Als het kind gedurende een bepaalde periode geen aandacht heeft gevraagd, is het aan te bevelen daar aandacht aan te schenken. De beste manier is dat vragenderwijs te doen zodat het kind zichzelf beoordeelt: '. . ., wat vind je er nou zelf van zoals het tijdens het rekenen is gegaan?' Of: '. . ., heb je tijdens het rekenen ook . . .?' Heel vaak werkt deze gerichte en duidelijke aanpak als gedragsverbeterend. Soms is het aandacht trekken zo verhard dat andere benaderingen (beloningen) nodig zijn.

Met beloning

Nu spreekt u met het kind af dat het een beloning kan krijgen als het gedurende een of meerdere activiteiten geen aandacht heeft getrokken.

Gebruik daartoe voor kleuters de afbeeldingenkaart zoals weergegeven op pagina 179.

Maak voor het 'gewoon meedoen' bijvoorbeeld een afbeelding van een kind dat met de armen over elkaar zit. Bij iedere activiteit die het kind gewoon heeft meegedaan, plakt het een dagritmekaartje op de afbeeldingenkaart. Eerst krijgt het kind een beloning bij één afbeeldingenkaartje. Geleidelijk bouwt u de hoeveelheid benodigde plaatjes voor een beloning op.

Lees pagina 111 (over beloningen).

Zie eventueel ook de Doe-je-best-strook op pagina 175. Voor oudere kinderen kunt u gebruik maken van de agenda en de afspraakkaart. Zie voor deze aanpak pagina 173. Werk indien nodig met een of twee perioden.

Stap 5: de afbouw

Het is van belang kinderen steeds meer zelf bij te laten houden hoe ze zich gedroegen. Vooral bij de visuele hulpmiddelen is dat goed mogelijk.

De kinderen kunnen dan zelf de plaatjes opplakken. Gebruikt u geen visuele hulpmiddelen, dan is het van belang kinderen te vragen en zelf te laten zeggen wat ze van hun eigen gedrag vinden.

Zie ook een andere mogelijkheid voor zelfcontrole voor oudere kinderen, zoals weergegeven op pagina 111 (zelfbeloning).

Als u beloningen geeft, is het in het kader van het afbouwen ook van belang dat u aankondigt dat de materiële beloning op den duur wegblijft.

Leg dat eventueel zichtbaar vast. Ga ook, als het gedrag verbetert, geleidelijk over tot het zo-nu-en-dan-belonen.

Stap 6: de eindobservatie

Sluit de speciale leerlingenbegeleiding af met een observatie gedurende een week en vergelijk de observatiegegevens met de gegevens van de observaties uit stap 1.

Stap 7: de follow-up-observatie

Bijvoorbeeld twee maanden na het afsluiten van de begeleiding kunt u het kind weer observeren om te

zien of de begeleiding op langere termijn effect heeft gehad.

Onder begeleiding verstaan we dan *niet* uitsluitend het werken met dit programma, maar een aanpak waarvan dit programma, naast vele andere activiteiten, slechts een onderdeel is.

Bijlage 8.2 Aandacht voor het verwende kind en het kind met het luxe-syndroom

Aandacht trekken kan ook te maken hebben met het feit dat het kind gewend is om thuis meteen aandacht te krijgen als dat daarom vraagt en dat het nog moet leren uitgestelde aandacht te accepteren.

Zie daarover:

- het verwende kind: blz. 227, 511, 613;
- het kind met het luxe-syndroom: blz. 511, 756.

Maatwerk

Vaak hebben kinderen met de kenmerken van dit orthobeeld ook nog allerlei andere vormen van gedragsproblemen. Er kunnen achter dit type probleemgedrag weer andere beelden schuilgaan. In dat geval is het belangrijk om die andere beelden erbij te betrekken. Soms blijkt het bij een bepaald orthobeeld eigenlijk om een ander soort probleem te gaan. Zie over deze vorm van maatwerk pagina 21–40.

Opgelet

De inhoud van deze orthotheek is ontwikkeld voor het gebruik door LEERKRACHTEN in gewoon en speciaal basisonderwijs. (sbo) Soms heeft een ingezette begeleiding te weinig effect en zijn de gedragsveranderingen niet waarneembaar. In dat geval is het raadzaam externe deskundigen in te schakelen, zoals orthopedagogen of psychologen van een schoolbegeleidingsinstituut of van instanties waar de ouders contact mee hebben. Bespreek het beperkte effect met de ouders en overleg wat er nu gedaan gaat worden. Stel ook de vraag of deze school het meest geschikt is voor dit kind.